

ministeeriumi informatsiooni osakonna juhatajaks, toimetades ühtlasi ingliskeelset kaubanduslikku bulletin. — K. on avaldanud 2 novellikogu: Elutungi avaldused (Tartus, 1911) ja Paigulised (Tallinnas, 1913), millest esimene on kirjutatud Tallinna Toompeal kindlusvangistuses ja teine osalt sealsamas. Need raamatud sisaldavad küll asjaarmastaja katseid, kuid on loetavad oma vahenditu väljendusviisi tõttu, nagu ka K.-i ajakirjanduslik proosa kuulus omal ajal parema hulka.

F. T.

KOTZEBUE, August Friedrich Ferdinand v., Saksa kirjanik, dramaturg, poliitik, sünd. 3. V 1761 ukj. Weimaris, õppis 1777—80 Jeena ja Duisburgi ülikoolis õigus-teadust, teotses lühikest aega oma kodulinnas advokaadina ja asus a. 1781 krahv Görtzi kutsel Peterburi. Asehaldamiskorra maksmapanekul Baltimail nimetati K. a. 1783 ülem-edastamiskohtu assessoriks Tallinnas ja a. 1785 Eestima kubermangu-magistraadi presidendiks ning ülendati aadliseisusse. Kodunenud Tallinnas, asutas K. siin a. 1784 asjaarmastajate-teatri, millest hiljemini (1795—98) arenes alaline kunstiteater, näitejuhtideks ja lavastajaiks Saksamaalt tulnud direktorid. Tallinnas kirjutas K. 1788—89 oma esimesed draamatilised teosed »Menschenhass u. Reue« ja »Die Indianer in England«, mis talle varssi töid laialise kuulsuse. Neile teostele järgnes pikk rida teisi, milledest mõned käsitlevad eesti aineid (vt Rosenplänter). »Menschenhass u. Reue« esietendus Tallinna asjaarmastajate-teatris kujunes kirjanduslooliselt märgitavaks sündmuseks. — Peale oma esimese naise (Vene kindr.-leitn. v. Esseni tütre) surma loobus K. Vene riigi teenistusest, elas mõne aja Pariisis ja Mainzis, asus a. 1795 Friedenthali Tallinna lähedal, kuid läks siis oma tõusvat teatritähte jälgima ja töötas 1798—1800 õueteatri juhina Viinis, Weimaris ja Jeenas. Venemaale tagasipöördumisel arreteeriti ta kui kahtlane poliitiline kirjanik Miitavis (apr. 1800) ja saadeti Siberi, kuid armu saanud keiser Paul I-lt, siirdus ta samal a. Peterburi, saades sealse Saksa teatri juhiks, ja omandas keisri kingitusena Vooru mõisa Viljandimaal. Peale Paul I surma asus K. jälle Saksamaale, andis Berliinis ühes G. Merkeliga (vt.) välja ajakirja »Der Freimüthige« ja töötas a. 1806 Königsbergis Preisi ajaloo alal. Peale Jeena lahingut tuli K. tagasi Eestimaale ja elas 1807—13 temale kuuluv Vardi mõisas. Sel ajal on ta ratsionalistlik vaim eriliselt teotsenud rahvatulunduslikkude küsimustega. K. E. v. Baeri (vt.) kaudsete andmete põhjal on tõenäoline, et K. esimesena tunduvalt on mõjutanud kartulikasvatuse levimist Eestimaal, mis sihis ta oma

mõisas oli tegev olnud juba 1809. a.-st peale. Aa. 1812—13 oli ta poliitiliselt tegev Napoleoni vastasena, sai hiljemini (1816) Vene keisri ja püha allianssi palgaliseks agendiks ja tapeti Saksa üliõpilase Sandi poolt Mannheimis 23. III 1819. — K. lavateosed saavutasid omal ajal üleilmlise menu. Aastakümnel 1830—40 oli K. Inglismaalgi tuntum Saksa teatrikirjanik, ja muuseas just nende teostega, mis Tallinna asjaarmastajate teatris oma esilavastused olid läbi teinud. Tallinna Saksa teatri repertuaaris a. 1839 oli K. oma 42 teosega kaugelt ülekaalus. Kuid ka Saksa riigi lavadel on ta püsinud hoolimata Weimari klassiliste suuruste vaenust; lustmängud nagu »Die beiden Klingsberg« (1801) või »Die deutschen Kleinstädter« (1803) (küll vähe usaldatava teate järgi satiir Vana-Tallinnale) omavad peale jandieffektide tänapäevgi kultuurajaloolist tähendust. Kui ärkav Eesti asus teatrit tegema, siis pöördus ta K. repertuaari poole. K. tõlkijana algas m. s. A. Kitzberg oma näitekirjanduslikku tegevust (»Wirrwarr«, 1878).

Allg. D. B., 16; Recke-Napiersky II; Elisabeth Rosen, Rückblicke auf d. Pflege d. Schauspielkunst in Reval (1910); K. Holl, Geschichte d. deutsch. Lustspiels (1923), lk. 205—11. O. G.; G. S.

KRAUSE, Johann Wilhelm, arhitekt, sünd. 19. VI 1757 ukj. Schweidnitzis lähedal Alam-Sileesias, töötas Zittau linnaarhitekti juures, õppis 3 a. usuteadust Leipzgis, astus siis õppimist lõpetamata Inglise teenistuses seisvasse Saksa kaurväeossa ja võttis sellega osa võitlustest Inglismaast lahtilöönud Põhja-Ameerika vastu. Tuli 1787. a. koduõpetajana Liivimaale, omandas seal hiljemini mõisa ja valiti 1803. a. asjaasutatud Tartu ülikooli tulundusteaduse, tehnoloogia ja ehituskunsti professoriks, millisele kohale jäi kuni surmani 10. VIII 1828. a., ehitades selle aja kestes Tartus rea mitmesuguseid hooneid. Nendest on tähtsamad ülikooli peahoone (1803—09), anatoomikum (keskosa 1803—05, tiivad 1825—27) ja Toomkiriku varemete kooriosa ümberehitus ülikooli raamatukoguks (1804—07). K. ehitused, eriti ülikooli peahoone, kuuluvad paremate uusklassitsistlikus stiilis läbiviidud hoonete hulka Eestis.

Neumann, Lex.; Левицкий I; V. Vaga, Die Architekten der Dorpater Universität (käsikiri Tartu ülik. arhiivis). A. V.

KREEK, Cyrillus, helikunstnik, sünd. 3. XII 1889 Ridala klk. Saanika koolimajas õpetaja pojana. K. omandas muusikalise hariduse Peterburi konservatooriumis, töötades 1908—11 trombooni klassis professorite Türneri ja Volkovi juures ning 1912—16